

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. В. Афанасьєв

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	усі
Спеціальність	усі
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	усі

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри обліку та бізнес-консалтингу

А.А. Пилипенко

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри обліку та бізнес-консалтингу
Протокол № 1 від 27.08.2018 р.

Розробник
Понікаров В.Д., к.е.н., проф. кафедри обліку та бізнес-консалтингу

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: Економіка завжди була предметом злочинних посягань, особливо в трансформаційні періоди, коли радикальним чином змінюються відносини власності та форми господарювання. Найбільш гострими проблемами, які загрожують економічній безпеці держави, є питання тінізації грошового обігу і вивезення капіталу з України; фінансові зловживання, що мають місце в процесі приватизації державної власності; низька ефективність управління та контролю за діяльністю підприємств та фінансових установ. Особливого значення в сучасних умовах набули питання відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Тому цілком очевидно, що сьогодні основні напрями боротьби зі злочинністю пролягають через економічну площину.

Для виявлення протиправної економічної діяльності та збирання доказів із кримінальних справ, порушених із господарських злочинів, необхідні не тільки юридичні знання, але й спеціальні пізнання в галузі фінансів, ціноутворення, оподаткування, бухгалтерського обліку і особливо, у сфері економічного контролю. Саме судово-економічні експертизи є найбільш ефективним заходом збору доказів із господарських злочинів.

Навчальна дисципліна "Судово-економічна експертиза" є варіативною навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього рівня "магістр" усіх спеціальностей.

Мета навчальної дисципліни: надання студентам теоретичних знань і практичних навичок з процесуальних норм організації та проведення судово-економічних експертиз.

Курс	1М	
Семестр	1	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	20
	семінарські, практичні	20
Самостійна робота		110
Форма підсумкового контролю	залік	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Макроекономіка	тренінги
Мікроекономіка	міждисциплінарні комплексні курсові роботи
Економічна теорія	магістерська дипломна робота
Економіка підприємства	
Менеджмент	

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Здатність визначати особливості використання окремих форм використання спеціальних економічних знань під час розслідування економічних правопорушень	Визначати специфічні функції контролюючих органів у виявленні економічних правопорушень; визначати предмет та об'єкти судово-економічної експертизи; визначати можливості судових експертиз; визначити необхідні форми використання спеціальних економічних знань для збирання доказів
Здатність здійснювати організацію судово-економічної експертизи, здійснювати судово-економічну експертизу окремих об'єктів дослідження	Визначати вимоги, що пред'являються до судових експертів, їх права та обов'язки, порядок їх атестації; застосовувати порядок організації проведення судових експертиз; здійснювати судово-економічну експертизу на стадії судового слідства і під час розглядання справ у суді; складати висновок судово-економічної експертизи; розробляти заходи з усунення обставин, що сприяють вчиненню правопорушень; застосовувати сучасні прийоми та процеси експертного дослідження різних сторін економічної діяльності суб'єктів господарювання; здійснювати судово-економічну експертизу організаційно-правових засад підприємницької діяльності; проводити судово-економічну експертизу матеріалів інвентаризації; проводити судово-економічну експертизу операцій з грошовими коштами, основними засобами, з нарахування та виплати заробітної плати, з обігом цінних паперів, зовнішньоекономічних операцій; проводити судово-економічну експертизу під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Теоретичні засади судово-економічної експертизи

Тема 1. Економічний контроль у правоохоронній діяльності України

1.1. Протиправна економічна діяльність як чинник загрози національній безпеці України.

Шляхи забезпечення економічної безпеки країни. Поняття економічної безпеки. Основні чинники, що сприяють розвитку тіньової економіки країни. Риси сучасних економічних злочинів. Основні види правопорушень. Поняття економічних правопорушень.

1.2. Сутність та роль економічного контролю у виявленні правопорушень у фінансово-господарській сфері та усунення причин їх виникнення.

Поняття економічного контролю, його сутність, об'єктивність та основні принципи. Завдання контролю в умовах ринкової економіки.

1.3. Система органів контролю діяльності суб'єктів господарювання в Україні.

Система органів контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємств та організацій.

1.4. Функції правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю.

Роль правоохоронних органів під час здійснення економічного контролю. Система

доказів у правоохоронній діяльності. Докази, що використовуються у судочинстві з економічних правопорушень.

1.5. Форми використання спеціальних економічних знань під час розслідуванні економічних правопорушень.

Форми використання спеціальних економічних знань у процесі дізнання, досудового слідства та судового процесу.

1.6. Особливості проведення ревізії на вимогу правоохоронних органів.

Порядок призначення ревізії за вимогою правоохоронних органів. Відмінні риси судово-економічної експертизи від ревізії та аудиту.

Тема 2. Судово-економічна експертиза, її види та завдання

2.1. Поняття судових експертиз та їх зв'язок із правоохоронною діяльністю.

Організація експертної діяльності в Україні. Сутність наукової експертизи та її принципи.

2.2. Види судових експертиз та їх класифікація.

Класифікаційні ознаки, характерні для судової експертизи. Види судових експертиз. Основна експертиза. Додаткова експертиза. Повторна експертиза. Терміни проведення судових експертиз.

2.3. Сутність і завдання судово-економічної експертизи.

Сутність судово-економічної експертизи та її зв'язок з практикою бухгалтерського обліку і фінансового контролю. Класи завдань судово-економічної експертизи.

2.4. Історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи. Основні етапи розвитку судово-економічної експертизи в Україні та світі.

Тема 3. Предмет і метод судово-економічної експертизи

3.1. Предмет та об'єкти судово-економічної експертизи.

Предметна область судово-економічної експертизи. Перелік питань, які згідно із чинним законодавством можуть бути поставлені для вирішення перед судово-економічною експертизою. Об'єкти судово-економічної експертизи та їх характеристика.

3.2. Класифікація документів, які надаються експерту-економісту.

Види документів, які надаються експерту-економісту. Недоброякісні та доброякісні документи, їх характеристика.

3.3. Загальна характеристика методу судово-економічної експертизи.

Метод судово-економічної експертизи. Загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і моделювання, абстрагування та конкретизація. Власні методи: розрахунково-аналітичні та документальні.

3.4. Прийоми дослідження облікової інформації під час проведення судово-економічних експертиз.

Документальні прийоми: формальна та арифметична перевірка документів; нормативно-правова є оцінювання господарських операцій, відображених у документах; логічний контроль об'єктивності можливості виникнення документально оформлених господарських операцій; вибіркові та суцільні спостереження; зустрічна перевірка документів; оцінювання законності й обґрунтованості господарських операцій за даними кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку. Методичні прийоми узагальнення, оцінювання та реалізації експертного дослідження: класифікація і групування правопорушень за їх економічною однорідністю та хронологічною послідовністю; аналітична систематизація даних експертизи шляхом розробки таблиць, графіків тощо.

Змістовий модуль 2. Організаційно-методичні засади судово-економічної експертизи в Україні

Тема 4. Організація судово-економічної експертизи

4.1. Загальна організація судово-експертної діяльності в Україні.

Нормативно-правове забезпечення судово-експертної діяльності в Україні. Органи, які здійснюють експертну діяльність в Україні.

4.2. Порядок атестації судових експертів.

Порядок проведення атестації судових експертів та присвоєння атестаційних класів. Склад експертно-кваліфікаційної комісії та її функції. Реєстр атестованих судових експертів.

4.3. Кваліфікаційні вимоги, що пред'являють до експертів-економістів.

Основні кваліфікаційні вимоги, що пред'являють до експертів-економістів.

4.4. Права, обов'язки та відповідальність судових експертів.

Права судових експертів. Обов'язки судових експертів. Відповідальність судових експертів. Права обвинувачуваного в разі призначення та провадження судово-економічної експертизи.

4.5. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи.

Організація інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи.

4.6. Основні стадії процесу судово-економічної експертизи.

Процес судово-економічної експертизи та його стадії.

Тема 5. Організаційна стадія судово-економічної експертизи

5.1. Планування судово-економічної експертизи.

Порядок планування судово-економічної експертизи. Програма та графік проведення судово-економічної експертизи.

5.2. Призначення та проведення судово-економічної експертизи на стадії досудового слідства.

Порядок призначення судово-економічної експертизи. Гарантії незалежності судового експерта. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи. Проведення судово-економічної експертизи в експертних установах. Допит експерта-економіста.

5.3. Проведення судово-економічної експертизи під час розгляду кримінальних справ в суді.

Методика проведення судово-економічної експертизи в суді. Призначення, підстави та стадії проведення додаткової і повторної судово-економічної експертизи.

5.4. Призначення судово-економічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення, господарському та цивільному судочинстві, а також під час проведення виконавчих дій.

Особливості призначення судово-економічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення, господарському та цивільному судочинстві. Порядок призначення судово-економічної експертизи під час проведення виконавчих дій.

Тема 6. Дослідницька стадія судово-економічної експертизи

6.1. Судово-економічна експертиза організаційно-правових засад підприємницької діяльності.

Порядок та методика проведення судово-економічної експертизи організаційно-правових засад підприємницької діяльності. Джерела інформації.

6.2. Судово-економічна експертиза операцій із грошовими коштами

. Матеріали, які спрямовуються на судово-економічну експертизу операцій із грошовими коштами. Методика судово-економічної експертизи операцій із грошовими коштами.

6.3. Судово-економічна експертиза матеріалів інвентаризації.

Матеріали, які направляються на судово-економічну експертизу матеріалів інвентаризації. Методика проведення судово-економічної експертизи матеріалів інвентаризації.

6.4. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних із рухом основних засобів.

Матеріали, які направляються на судово-економічну експертизу операцій, пов'язаних із використанням основних засобів. Методика судово-економічної експертизи господарських операцій, пов'язаних із використанням основних засобів.

6.5. Судово-економічна експертиза операцій із нарахування та виплати

заробітної плати.

Матеріали, які направляються на судово-економічну експертизу розрахунків з оплати праці. Методика судово-економічної експертизи операцій із нарахування та виплати заробітної плати.

6.6. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Матеріали, які направляються на судово-економічну експертизу операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів. Методика судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів.

6.7. Судово-економічна експертиза під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.

Матеріали, які направляються на судово-економічну експертизу під час виявленні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків. Методика судово-економічної експертизи під час виявлення правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.

6.8. Судово-економічна експертиза зовнішньоекономічних операцій.

Матеріали, які направляються на судово-економічну експертизу зовнішньоекономічних операцій. Методика судово-економічної експертизи зовнішньоекономічних операцій.

Тема 7. Завершальна стадія судово-економічної експертизи

7.1. Висновок експерта-економіста та його структура.

Структура та зміст висновку експерта-економіста. Методика складання висновку експерта-економіста.

7.2. Оцінювання висновку експерта-економіста слідчим, судом та іншими учасниками процесу.

Етапи оцінювання висновку експерта-економіста слідчим, судом та іншими учасниками процесу. Підстави для призначення додаткової та повторної експертизи.

7.3. Виявлення і усунення обставин, які сприяють вчиненню правопорушень у провадженні судово-економічної експертизи.

Визначення обставин, які сприяють вчиненню правопорушень у провадженні судово-економічної експертизи.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів;

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських, практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що

розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання; здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Міні-мально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 60.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Практичні заняття	Наукова робота	Колоквіум	Усього
Змістовий модуль 1	Тема 1	1 тиждень	2	3			4
	Тема 2	2 тиждень	2	3			4
	Тема 3	3 тиждень	2	3			4
		4 тиждень	2	3		15	15
Змістовий модуль 2	Тема 4	5 тиждень	2	3			11
	Тема 5	6 тиждень	2	3			6
	Тема 6	7 тиждень	2	3			11
		8 тиждень	2	3			16
	Тема 7	9 тиждень	2	3	20		
		10 тиждень	2	3		15	15
Усього			20	30	20	30	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

5. Рекомендована література

Основна

1. Закон України "Про судову експертизу" // Урядовий кур'єр. – 1994. – 24 квітня.
2. Отенко В. І. Судова бухгалтерія для менеджерів підприємств / В. І. Отенко, В. Д. Понікаров, Т. М. Серікова – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2005. – 560 с.
3. Понікаров В. Д. Судебно-бухгалтерська експертиза / В. Д. Понікаров, Н. В. Ялдин, М. В. Стаматина, Ж. О. Андрейченко – Харків: Арсис, 2002. – 240 с.
4. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 224 с.
5. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза: Навчальний посібник / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 271с.

Додаткова

6. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.99 г. № 996-XIV" // Урядовий кур'єр. – 1999. – 1 вересня.
7. Кримінальний кодекс України. Науковий коментар. – К. : Атіка, 2001. – 156 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. – Харків: Арсис, 2000. – 576 с.
9. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза: Підручник – К. : ВК "Воля", 2004. – 656 с.
10. Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія. / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 512 с.
11. Дікань Л. В. Контроль і ревізія: Навч.посібн. – К. : Знання, 2007. – 327 с.
12. Камлик М. І. Судова бухгалтерія. – К. : Атіка, 2000. – 326 с.
13. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Урядовий кур'єр. – 1997. – 6 лютого.
14. Куркін М.В. Ревізії та перевірки за зверненнями право-охоронних органів / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – 412 с.
15. Лукин В. А. Основы бухгалтерского и налогового учета / В. А. Лукин, Ю. Д. Маляревский, В. Д. Понікаров – Харків: Курсор, 2000. – 156 с.

16. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2003. – 202 с.
17. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч. - мет. посібник. – К. : ХНЕУ, 2004. – 268 с.
18. Понікаров В. Д. Інвентаризація: проведення, оформлення, облік. – Харків : Фактор, 1998. – 54 с.
19. Понікаров В. Д. Господарське законодавство / В. Д. Понікаров, Ж. О. Андрійченко – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2004. – 232 с.
20. Понікаров В. Д. Судово-облікова експертиза. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2001. – 96 с.
21. Панкін С. С. Облікові експертизи при розслідуванні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків // Науковий вісник Дніпропетровського ЮІ МВС України, 2000. – № 2. – с. 179–188.
22. Серікова Т. М. Облік, аналіз, аудит. / Т. М. Серікова, В. Д. Понікаров, Є. П. Кожанова, І. П. Отенко. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 380 с.
23. Судово-експертна діяльність. Довідник для суддів. – К. : "Ін Юре", 2003. – 908 с.
24. Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень (опорні конспекти): Навчальний посібник / Рудницький В.С. та ін. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 304 с.

Ресурси мережі Internet

25. Сервер Верховной Рады Украины // <http://rada.gov.ua/>
26. ЛигаБизнесИнформ // www.liga.net/
27. Нормативные акты Украины // www.nau.kiev.ua/
28. Налоги и бухгалтерский учет // www.basa.tav.kharkov.ua/
29. Право. Украина // www.legal.com.ua/
30. Украинское право // www.ukrpravo.com/
31. Законопроекты Украины // <http://zakon.gov.ua/>
32. Бюро судових експертиз // <http://www.expertise.com.ua/poslugy.htm>
33. Библиография періодичних видань з експертиз // http://www.univd.edu.ua/_projects/ezloch_kor/bibliography.doc
34. Всеукраїнська щотижнева суспільно-політична газета "ТЕЛЕГРАФЪ" // <http://www.telegrafua.com/articles/1025001540999/print.shtml>
35. Законодательство Украины // <http://nedvigimost.com.ua/>
36. Інститут проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого // <http://www.legality.kiev.ua/>
37. Информационный ресурс от "А до Я" // <http://fromatoz.com.ua/>
38. Lindex-закон // <http://lindex.net.ua/>
39. Новини ЗМідусіль // <http://vlada.kiev.ua/cgi-bin/ums/dispnew1.pl?9233>
40. Центр исследований компьютерной преступности // <http://www.crime-research.ru/library/Polivan0503.html>